

ПРАВОВА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ІНФРАСТРУКТУРА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ, ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙ¹

Статтю присвячено дослідженню правової науково-дослідницької інфраструктури в Україні та світі, як складової загальної науково-дослідницької інфраструктури. Розкривається поняття та сутність правової науково-дослідницької інфраструктури. Розглядаються її складові елементи.

В науковій роботі виділено основні проблеми, що впливають на розвиток правової науково-дослідницької інфраструктури. Запропоновано способи їх вирішення.

Виявлено вагоме фінансування урядів країн у мережу державних інститутів, високу оплату праці науковців та культуру поваги до науковців, забезпечення гідних умов їх праці.

Зазначаються чинники, що впливають на зниження конкурентоспроможності наукових досліджень в Україні, зокрема це: відсутність системної державної політики щодо розвитку дослідницьких інфраструктур; багаторічне недофінансування на підтримку та оновлення матеріально-технічної бази наукових установ та закладів вищої освіти; низька оплата праці науковців; неможливість вчених та молодих правників повною мірою реалізувати свій науковий та професійний потенціал в Україні; міграція науковців за кордон, тощо.

У статті зроблено висновок, що правова науково-дослідницька інфраструктура потребує ґрунтовного державного фінансування, створення та розвитку таких елементів правової науково-дослідницької інфраструктури, які дозволять набути насамперед реальні практичні та емпіричні знання майбутнім правникам та науковцям. Важливим, на нашу думку, є питання гідної оплати праці науковців та правників, задля створення комфортного безпечного середовища для проведення досліджень на найвищому рівні, оскільки найважливішим фактором успіху наукових організацій є високо мотивовані співробітники та їхні новаторські, передові дослідження. Зроблено висновок про необхідність створення нових або переформатування існуючих освітніх програм навчальних закладів, що готують фахівців у галузі права, які дозволять набути насамперед реальні практичні та емпіричні знання, що дозволить майбутнім правникам відповідати реаліям юридичного ринку.

Ключові слова: правова науково-дослідницька інфраструктура, науково-дослідницька інфраструктура, наука, молоді науковці, фахівці у галузі права, юридична освіта

Постановка проблеми. Відсутність системної державної політики щодо розвитку дослідницьких інфраструктур і недостатнє фінансування наукових установ та закладів вищої освіти суттєво впливає на зниження конкурентоспроможності наукових досліджень України та негативно впливає на розвиток національної економіки в цілому. Тому одним з пріоритетів державної політики має стати розбудова науково-дослідницької інфраструктури, а тому числі правової науково-дослідницької інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці, які досліджували це питання: Глібко С.В., Любич А.М., Кохан В.П., Розгон О.В., Головащенко О.С. та ін. Зарубіжними дослідниками

є: Adrian Duşa, Dietrich Nelle, Günter Stock, and Gert G. Wagner та ін.

Метою статті є аналіз стану розвитку правової науково-дослідницької інфраструктури в Україні та світі для визначення перспектив її удосконалення в Україні.

Виклад основного матеріалу. В узагальненому значенні, дослідницькі інфраструктури (англ. Research Infrastructures, скорочено RIs) розуміють як об'єкти, які надають ресурси та послуги дослідницьким спільнотам для проведення досліджень та сприяння інноваціям у своїх галузях [1].

За законодавством України, дослідницька інфраструктура являє собою сукупність засобів та ресур-

¹ Статтю підготовлено у межах теми фундаментального дослідження «Правові механізми нової науково-дослідницької інфраструктури», № УкрІНТЕІ 0121U113768, 2024 рік

сів, а також пов'язаних з ними послуг, які використовуються науковим співтовариством для проведення досліджень на найвищому рівні. Зокрема, до цих засобів та ресурсів належить: наукове устаткування, обладнання, набори приладів, колекції, архіви, депозитарії, банки даних наукової інформації, а також комп'ютери, програмне забезпечення, мережевий зв'язок, тощо, та інші структури унікального характеру. Відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», розвиток і збереження наукової інфраструктури, зокрема, належить до основної діяльності наукових установ [2].

Видами державних і приватних дослідницьких інфраструктур, зокрема, але не виключно, є: центри колективного користування науковим обладнанням, національні наукові центри, лабораторії, структури унікального характеру, у тому числі наукові об'єкти, що становлять національне надбання. Розрізняють як локально розташовані, так і віртуальні дослідницькі інфраструктури.

Створення та функціонування дослідницьких інфраструктур у Європейському Союзі підпорядковане суворій логіці та закріплене в дорожній карті ESFRI (European Strategic Forum for Research Infrastructures). Розрізняють п'ять етапів життєвого циклу наукової-дослідницької інфраструктури: формування концепції інфраструктури, дизайн-проект інфраструктури, підготовча фаза, створення інфраструктури, введення в експлуатацію, припинення діяльності інфраструктури [3].

Формами заснування дослідницьких інфраструктур були міжнародні міжурядові організації, юридичні особи національного права з транснаціональною участю на основі міжнародного договору та наднаціональна юридична особа, але найбільш популярною у Європі сьогодні є форма консорціуму [4].

Поняття правової науково-дослідницької інфраструктури відсутнє в законодавстві України та не висвітлюється в юридичній доктрині. На наш погляд, правова науково-дослідницька інфраструктура є складовою загальної наукової дослідницької інфраструктури, але сферою її дослідження є право. Ми вважаємо, що правову науково-дослідницьку інфраструктуру можна визначити як сукупність засобів, ресурсів та супутніх послуг, які використовуються дослідницькими спільнотами для проведення досліджень та сприяння інноваціям у галузі права. Зокрема, до правової науково-дослідної інфраструктури можна віднести: дослідницьке обладнання, бази даних та програмне забезпечення, які використовуються для дослідницьких цілей, належним чином облаштовані та технічно оснащені навчальні аудиторії, юридичні бібліотеки, наукові лабораторії, практичні центри, юридичні клініки, систематизовані бази даних судової практики, бази даних процесуаль-

них документів з відповідними коментарями експертів, тощо.

Розглянемо складові елементи правової науково-дослідної структури в різних країнах світу.

Під дослідницькою інфраструктурою Інституту правових наук Польської академії наук розуміють усі елементи, призначені для провадження наукової діяльності, що є власністю інституту та поділяються на три складові: а) наукове та дослідницьке обладнання - включаючи зокрема, але не виключно, прилади та приміщення; б) ІТ-інфраструктуру - усі апаратні, програмні та організаційні рішення, що становлять основу для впровадження та функціонування ІТ-систем, що працюють в інституті; с) електронні інформаційні ресурси, що створені Бібліотекою Інституту [5].

Факультет права та адміністрації Варшавського університету у складі своєї науково-дослідної інфраструктури містить напрямки дослідження та навчання студентів різними школами права світу: як-то школа англійського права, школа американського права, школа права Східної Європи та Центральної Азії та інші. При факультеті діють Клініка Права (Студентський Центр правової допомоги надання консультацій людям із низьким матеріальним становищем) та Клініка Медіації [6].

На факультеті права Маастрихтського університету (Нідерланди) наразі триває робота над проектом LAWNOTATION - метою якого є розробка наукової дослідницької інфраструктури, зручного інтерфейсу, платформи анотацій для аналізу лінгвістичних та юридичних характеристик правових документів, ініціатива створення якої належить кластеру Digital Legal Lab спільної дослідницької мережі чотирьох голландських університетів, яка об'єднує вчених-юристів, щоб спільно досліджувати перетин права, технологій і суспільства та питаннями, пов'язаними з цифровізацією права [7].

В свою чергу у Німеччині існує Товариство Фраунгофера (Fraunhofer-Gesellschaft), створеною відповідно до законодавства Німеччини, яке є світовим лідером у прикладних дослідженнях [8].

Товариство управляє 76 інститутами та дослідницькими підрозділами по всій Німеччині, має понад 30 000 співробітників, яке фінансується Федеральним міністерством освіти та досліджень Німеччини і урядами земель Німеччини.

В Сполучених Штатах Америки також існує подібна мережа дослідницьких інститутів - Інститут Виробництва США (Manufacturing USA, The Manufacturing USA Institute). Ця мережа налічує 17 інститутів які є державно-приватними партнерствами, кожен з яких має окрему технологічну спрямованість, але працює над спільною метою: забезпечити майбутнє виробництва США через інновації,

освіту та співпрацю. Інститут залучає кошти із державних, федеральних і приватних фондів, але має щорічне основне багатомільйонне федеральне фінансування [9].

Найважливішим фактором успіху цих наукових організацій, є високо мотивовані співробітники та їхні новаторські, передові дослідження.

Якщо ж звернутися до сучасного стану наукових досліджень в Україні, то їх рівень є низьким. Зокрема, у Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року зазначається, що суттєве зниження конкурентоспроможності наукових досліджень негативно впливає на розвиток національної економіки, а відповідно й на якість життя її громадян. Причинами цього, зокрема є: відсутність системної державної політики щодо розвитку дослідницьких інфраструктур; багаторічне недофінансування на підтримку та оновлення матеріально-технічної бази наукових установ та закладів вищої освіти; низька оплата праці науковців; неможливість вчених та молодих правників повною мірою реалізувати свій науковий та професійний потенціал в Україні; міграція науковців за кордон.

Всі вище перелічені фактори роблять неможливою розбудову суспільства, що базується на знаннях, а також унеможливають розвиток сфер наукової та інноваційної діяльності [10].

Способами вирішення окреслених проблем є: вдосконалення нормативно-правової бази регулювання даної сфери відносин, залучення різних форм фінансування наукових досліджень, модернізації матеріально-технічної бази дослідницьких інфраструктур.

На думку автора, розвиток правової наукової інфраструктури напряму залежить від рівня юридичної освіти. Правники відзначають проблеми невідповідності юридичної освіти в Україні сучасним вимогам юридичного ринку. Так, у 2021 році Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, було затверджено Концепцію розвитку юридичної освіти, що передбачає комплексну реформу юридичної освіти. В цій Концепції зазначається про одну із загальнонаціональних проблем, яка потребує нагального розв'язання - це невідповідність змісту юридичної освіти і якості підготовки в правничих школах сучасним вимогам ринку праці та викликам, що стоять перед сучасним демократичним суспільством, глобальним тенденціям розвитку та завданням професійної діяльності правників у різних сферах [13].

Зазначена проблема проявляється, зокрема, в недостатньому рівні теоретичних та прикладних знань, а також практичних навичок у значній частині випускників правничих шкіл України; нестачі

практичної складової у більшості освітніх програм підготовки правників та труднощах системного залучення правників-практиків до викладання права, тощо [13].

В свою чергу, у Звіті Європейської комісії щодо України за 2023 рік, було випрацьовано рекомендації, що високоякісна та вільна від корупції юридична освіта та підготовка фахівців у сфері правосуддя та правоохоронних органів є ключовими для зміцнення верховенства права та виконання зобов'язань щодо членства в Європейському Союзі, а мережа вищих навчальних закладів потребує підвищення якості освіти [14].

Відмічається, що досвід кандидатів на посади юристів є неактуальним та невідповідним сучасним вимогам юридичного ринку [15].

В науковій літературі висвітлюються проблемні питання гідної праці для науковців, та недостатнього фінансування науки, низький рівень забезпечення матеріально-технічної бази наукових установ, відсутністю можливостей для кар'єрного зростання, слабкою взаємодією із бізнесом, відсутністю державної політики направленої на підтримку популяризації науки та низькою іншими факторів, що призводить до занепаду науки.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що правові науково-дослідницькі інфраструктури відіграють істотну роль у розвитку сучасної правової науки та підготовці експертів у галузі права, від яких, зокрема, залежить правовий порядок та добробут суспільства.

На наш погляд, необхідно створювати та розвивати такі елементи правової науково-дослідницької інфраструктури, які дозволять набути насамперед реальні практичні та емпіричні знання. Важливим на нашу думку є питання достатнього фінансування дослідницьких інфраструктур та гідної оплати праці науковців та правників, задля створення комфортного безпечного середовища для проведення досліджень на найвищому рівні.

Проблеми несумісності наукової підготовки майбутніх правників з реаліями юридичного ринку, падіння престижності наукової професії, відсутність гідної оплати праці, недофінансування вищих навчальних закладів, відсутність сучасних науково-дослідницьких інфраструктур - діють за принципом казуальності.

Таким чином, на нашу думку, необхідною є розбудова правової науково-дослідницької інфраструктури.

По-перше, необхідне ґрунтовне державне контрольоване фінансування вищих навчальних закладів і наукових установ, що готують фахівців у галузі права, зокрема для забезпечення належною матеріально-технічною базою.

По-друге, існує потреба у врегулюванні та реальному забезпеченні гідної оплати праці науковців, насамперед молодих науковців, а також молодих правників, що стане стимулом працювати і розвивати саме свою сферу права та залишатись в професії. Держава має пропагувати престижність наукових досліджень, престижність праці науковців та правників.

По-третє, є необхідність створення нових або переформатування існуючих освітніх програм навчальних закладів, що готують фахівців у галузі права, які дозволять набутти насамперед реальні практичні та емпіричні знання, що дозволить майбутнім правникам відповідати реаліям юридичного ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Commission. European Research Infrastructures. 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/european-research-infrastructures_en
2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII в редакції від 28.09.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
3. Любчик А. М. Науково-дослідницька інфраструктура як інструмент наукової інтеграції: деякі аспекти досвіду ЄС для України. *Право та інновації*. 2023. No 4 (44). С. 7–13. URL: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/1055>
4. Кохан В.П. Організаційно-правові форми дослідницьких інфраструктур: світовий та європейський досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №1. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/85.pdf
5. Regulamin korzystania zinfrastruktury badawczej Instytutu Nauk Prawnych PAN (wprowadzony Zarządzeniem nr DYR.021.42.2018 2 dnia 21.12.2018 r.) URL: <https://inp.pan.pl/wp-content/uploads/2024/06/Regulamin-infrastruktura-badawcza.pdf>
6. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. URL: <https://wpia.uw.edu.pl/pl/struktura-wydzialu>
7. Faculty of Law Maastricht University. URL: <https://www.maastrichtuniversity.nl/law-and-tech-research>
8. Fraunhofer-Gesellschaft. URL: <https://www.fraunhofer.de/en/about-fraunhofer/corporate-responsibility/corporate-social-responsibility-report.html>
9. Manufacturing USA, The Manufacturing USA Institute. URL: <https://www.manufacturingusa.com>
10. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року: розпорядження Кабінету міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 322-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text>
11. Глібко С.В., Мамаєв І.О. Забезпечення ефективності та доступності дослідницької інфраструктури в Україні. *Інноваційний процес в умовах глобальних викликів: збірник наукових праць круглого столу*, м. Харків, 05 жовтня 2021 р. Харків, 2021. Вип. 6. С. 30-39.
12. Facing the Future: European Research Infrastructures for the Humanities and Social Sciences. Adrian Duşa, Dietrich Nelle, Günter Stock, and Gert G. Wagner (Eds.) 1st edition. 2014, SCIVERO Verlag, Berlin. URL: https://www.allea.org/wp-content/uploads/2015/09/2014_06_04-FACING_THE_FUTURE.pdf
13. Концепція розвитку юридичної освіти. Проект. Опубліковано 29 березня 2021. URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html
14. Commission staff working document. Ukraine 2023 Report. 08.11.2023. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf
15. Україні (не) потрібні юристи: що відбувається з ринком праці юриспруденції та чи знайдуться робочі місця для тисяч випускників. URL: <https://sk.ua/uk/ukraini-ne-potribni-juristi-shho-vidbuvaetsja-z-rinkom-praci-jurisprudencii-ta-chi-znajdutsja-robochi-miscja-dlja-tisjach-vipusknikiv/>

REFERENCES

1. European Commission. European Research Infrastructures. (2019). Retrieved from: https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/european-research-infrastructures_en
2. On scientific and scientific and technical activities: Law of Ukraine, No. 848-VIII (2015, November 26) (as amended 2017, September 28). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [in Ukrainian].
3. Lyubchych, A. M. (2023). Scientific research infrastructure as a tool of scientific integration: some aspects of the EU experience for Ukraine. *Law and innovation*, 4 (44), 7–13. Retrieved from: <https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/1055> [in Ukrainian].

4. Kokhan, V.P. (2022). Organizational and legal forms of research infrastructures: world and European experience. *Legal scientific electronic journal*, 1. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/1_2022/85.pdf [in Ukrainian].
5. Regulamin korzystania z infrastruktury naddaczej Instytutu Nauk Prawnych PAN (wprodziel Zarządzeniem nr DYR.021.42.2018 2 dnia 21.12.2018 r.) Retrieved from: <https://inp.pan.pl/wp-content/uploads/2024/06/Regulamin-infrastruktura-badawcza.pdf> [in Polish].
6. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Retrieved from: <https://wpia.uw.edu.pl/pl/struktura-wydzialu> [in Polish].
7. Faculty of Law Maastricht University. Retrieved from: <https://www.maastrichtuniversity.nl/law-and-tech-research>
8. Fraunhofer-Gesellschaft. Retrieved from: <https://www.fraunhofer.de/en/about-fraunhofer/corporate-responsibility/corporate-social-responsibility-report.html> [in Germany].
9. Manufacturing USA, The Manufacturing USA Institute. Retrieved from: <https://www.manufacturingusa.com>
10. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the Concept of the State target program for the development of research infrastructures in Ukraine for the period up to 2026, No. 322 (2021, April 14). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. Hlibko, S.V. & Mamaev, I.O. (2021). Ensuring the effectiveness and availability of research infrastructure in Ukraine. *Innovative process in conditions of global challenges: Collection of scientific papers of the round table* (Issue 6, pp. 30-39). Kharkiv [in Ukrainian].
12. Dusha, A., Nelle, D., Stock, G. & Wagner, G. G. (Eds.). (2014). *Facing the Future: European Research Infrastructures for the Humanities and Social Sciences*. SCIVERO Verlag, Berlin. 1st edition. Retrieved from: https://www.allea.org/wp-content/uploads/2015/09/2014_06_04-FACING_THE_FUTURE.pdf
13. Concept of development of legal education. Project. (2021, March 29). Retrieved from: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/75652.html [in Ukrainian].
14. Commission staff working document. Ukraine 2023 Report. (2023, November 8). Retrieved from: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf
15. Ukraine (doesn't) need lawyers: what is happening with the legal labor market and whether there will be jobs for thousands of graduates. Retrieved from: <https://sk.ua/uk/ukraini-ne-potribni-juristi-shho-vidbuvaetsja-z-rinkom-praci-jurisprudencii-ta-chi-znajdutsja-robochi-misceja-dlja-tisjach-vipusknikiv/> [in Ukrainian].

LUKAN MARIIA

PhD in Law, Junior researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

LEGAL SCIENTIFIC AND RESEARCH INFRASTRUCTURE IN UKRAINE AND THE WORLD, ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF INNOVATIONS

Problem setting. The absence of a systematic state policy regarding the development of research infrastructures and insufficient funding of scientific institutions and institutions of higher education significantly affects the decrease in the competitiveness of scientific research in Ukraine and negatively affects the development of the national economy. Therefore, one of the priorities of state policy should be the development of scientific and research infrastructure, including the legal one.

Analysis of recent research and publications. Ukrainian scientists who studied this issue are: Hlibko S.V., Lyubchych A.M., Kokhan V.P., Rozgon O.V., Golovashchenko O.S. etc. Foreign researchers are Adrian Dusha, Dietrich Nelle, Günter Stock, and Gert G. Wagner and others.

Purpose of research is to analyze the state of development of the legal research infrastructure in Ukraine and the world to determine the prospects for its improvement in Ukraine.

Article's main body. The Concept of the State target program for the development of research infrastructures in Ukraine for the period until 2026 states that a significant decrease in the competitiveness of scientific research has a negative impact on the development of the national economy and, accordingly, on the quality of life of its citizens. The reasons for this are lack of a systematic state policy regarding the development of research infrastructures; multi-year underfunding for support and renewal of the material and technical base of scientific institutions and institutions of higher education; low remuneration of scientists; inability of scientists and young lawyers to fully realize their scientific and professional potential in Ukraine; migration of scientists abroad.

All the factors listed above make it impossible to build a society based on knowledge and make it impossible to develop the spheres of scientific and innovative activity. Lawyers note the problems of inconsistency of legal education in Ukraine with the modern requirements of the legal market. Thus, in 2021, the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Education, Science and Innovation approved the Concept of the Development of Legal Education, which provides for a comprehensive reform of legal education.

Ways to solve the outlined problems are improvement of the regulatory framework for the regulation of this sphere of relations, attraction of various forms of funding for scientific research, modernization of the material and technical base of research infrastructures.

Conclusions and prospects for the development. Legal research infrastructures play a significant role in the development of modern legal science and the training of experts in the field of law, on whom the legal order and welfare of society depend.

In our opinion, it is necessary to create and develop such elements of the legal research infrastructure that will allow future lawyers to acquire, first, real practical and empirical knowledge. In our opinion, the question of sufficient funding of research infrastructures and decent remuneration of scientists and lawyers is extremely important to create a comfortable and safe environment for conducting research at the highest level.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Лукань М. О. Правова науково-дослідницька інфраструктура в Україні та світі, її вплив на розвиток інновацій. *Право та інновації*. 2024. № 3 (47). С. 20–25.